

УДК 581.1 +631.81 (092)

ПАМ'ЯТІ СТЕПАНА ІВАНОВИЧА СЛУХАЯ

І.Л. Григорюк, член-кореспондент НАН України Інститут фізіології рослин і генетики НАН України,

*В. А. Вергунов, кандидат сільськогосподарських наук
Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН*

Відомому вченому фізіологу рослин і агрохіміку, доктору біологічних наук, доценту Слухая Степану Івановичу 15 грудня 2005 р. виповнилося б 100 років.

Слухай С.І. народився 15 грудня 1905 р. у селі Спендівка на Київщині в селянській родині. Після закінчення сільськогосподарської школи навчався на агрономічному факультеті Білоцерківського сільськогосподарського інституту. Протягом 1929-1933 рр. працював заступником і завідувачем дослідним полем Мережі дослідних полів Головцукру, де отримав кваліфіковану методичну підготовку та практичні навички самостійної наукової роботи. У 1933 р. він - головний агроном і заступник директора Спиченецького бурякорадгоспу. В цьому ж році вступив до аспірантури Київського агроінженерного інституту.

З 1934 по 1941 рр. Степан Іванович обіймав посаду асистента Білоцерківського сільськогосподарського інституту, в якому продовжував аспірантську підготовку. В 1940 р. успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук, вона присвячувалась значенню диференційованого азотного живлення у формуванні асиміляційного апарату, кореневої системи та продуктивності цукрового буряку. За результатами наукової роботи йому було присвоєно вчене звання доцента.

Під час Великої Вітчизняної війни Степан Іванович приймав активну участь у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками на Південно-Західному фронті, а потім у тилу ворога керівником однієї з підпільних диверсійних груп Білоцерківського підпільного райкому партії. Після визволення Київської області від окупантів він - учасник воєнних дій в складі 52-ї Окремої винищувальної протитанкової бригади. З 1945 по 1948 р. обіймав посади завідувача кафедри і декана агрономічного факультету Житомирського сільськогосподарського інституту. В ці роки його наукова і педагогічна діяльність була спрямована на удосконалення навчального процесу, відновлення експериментальної бази та підготовку висококваліфікованих кадрів для сільського господарства України.

Давнішня мрія С.І. Слухая ґрунтовно зайнятися фізіологією живлення деревних видів рослин збулася і він перейшов на роботу в Інститут лісу АН УРСР, в якому працював старшим науковим співробітником та завідувачем відділом, одночасно продовжуючи педагогічну діяльність у Київському педагогічному інституті ім. О.М. Горького. Особливо плідними були його дослідження фізіологічних аспектів вирощування евкомії, бересклета, бархату амурського та інших деревних рослин в Україні. Водночас коло наукових інтересів ученого охоплювало також розроблювання системи живлення і удобрення скумпіївих плантацій та швидкоростучих видів тополі, за що він був нагороджений медалями ВДНГ СРСР.

Значної уваги Степан Іванович надавав удосконаленню вегетаційного методу, діагностиці мінерального живлення та створенню спеціальної поживної суміші. На підставі одержаних результатів опублікував методичні вказівки щодо поліпшення догляду за міськими деревними насадженнями.

Після об'єднання Інституту лісу АН УРСР з Українським науково-дослідним інститутом лісового господарства і агролісомеліорації С.І. Слухая було призначено на посаду завідувача лабораторії фізіології та біохімії рослин (1956-1958 рр.). З 1958 р. вчений продовжував з'ясовувати вплив умов мінерального живлення на ріст, розвиток та продуктивність сіянців деревних рослин, що лягло в основу докторської дисертації. Використовуючи метод радіоактивних ізотопів він установив високу інтенсивність фосфорного обміну в деревних рослинах у молодому віці. Показав, що раціональне мінеральне живлення спричиняє підсилення ростових процесів і розвитку кореневої системи, а також стійкості сіянців деревних рослин до несприятливих умов середовища.

У 1964 р. вчений організував групу з дослідження водного режиму рослин в Інституті фізіології водного режиму рослин. Упродовж 1968-1974 рр. він - завідувач відділу, основним науковим напрямом якого було вивчення водного обміну культурних рослин у зв'язку з їх продуктивністю.

Проведені дослідження дало змогу Степану Івановичу виявити ряд нових закономірностей продукційного процесу рослин. Так, цілеспрямована оптимізація водозабезпечення і мінерального живлення сприяла формуванню біологічно здорового рослинного організму й високопродуктивних посівів злакових культур, які відзначалися підвищеною здатністю економно витратити обмежені водні ресурси ґрунту та поливної води. При цьому коефіцієнт водоспоживання знижувався на 20-40%, а продуктивність збільшувалася на 40-60%. У серії експериментів встановлено, що диференційоване азотне живлення індукує раціональніше

використання води в онтогенезі рослин озимої пшениці та кукурудзи. В результаті були запропоновані практичні рекомендації стосовно отримання програмованих врожаїв високоякісного зерна озимого та ярого ячменю. Показана висока ефективність позакореневого підживлення розчинами сечовини і, особливо, сумішшю сечовини з аміачною селітрою в період колосіння - початку молочної стиглості озимої пшениці.

З ініціативи С.І. Слухая у відділі було сконструйовано унікальні високочутливі датчики й установку, що дозволило на стрічці 24-канального самопису реєструвати відносну вологість, температуру повітря, верхньої і нижньої сторін листка, освітленість, відносну швидкість руху рідини по стеблу одночасно в чотирьох рослин в умовах, близьких до природних. Він був одним із організаторів проведення Всесоюзного симпозіуму по водному режиму рослин (Київ, 1981 р.), приймав активну участь у наукових конференціях і робочих нарадах з проблем фізіології та екології водного режиму рослин. Ним самостійно і в співавторстві опубліковано біля 120 наукових праць. Основні теоретичні висновки цих досліджень викладено в монографіях (Слухай С.І. Питание удобрение молодых древесных растений. - Киев: Наук, думка, 1965. - 301 с.; Слухай С.І. Водный режим и минеральное питание кукурузы. - Киев: Наук, думка, 1974. - 247 с.; Слухай С.І., Ткачук Е.С. Оптимизация водного режима и минерального питания озимой пшеницы. - Киев: Наук, думка, 1978. - 233 с.; Шматько И.Г., Слухай С.І., Шевченко Н.Н., Григорюк И.А., Шведова О.Е., Ткачук Е.С., Петренко Н.И. Водный режим растений в связи с действием факторов среды. - Киев: Наук, думка, 1983. - 200 с.) та двох авторських свідоцтвах на винаходи. Серед його учнів 4 кандидати наук;

Степан Іванович проводив науково-організаційну і громадську діяльність, а саме: обирався головою профкому, членом спеціалізованої вченої ради по захисту докторських та кандидатських дисертацій при Інституті фізіології рослин АН УРСР, членом редколегії журналу "Физиология и биохимия культурных растений", депутатом Білоцерківської районної ради депутатів трудящих.

Найхарактернішими рисами його діяльності були піклування про актуальність і престижність наукової тематики та її тісний зв'язок з нагальними потребами сільського господарства України. Степан Іванович відзначався надзвичайно високою працездатністю, принциповістю і вимогливістю при вирішенні наукових проблем, водночас користувався заслуженим авторитетом і повагою в усіх, хто його знав та працював з ним.

Помер Степан Іванович Слухай на 79 році життя 1 серпня 1984 року і похований на Південному кладовищі міста Києва. Заповіданим ним наукові принципи продовжують його люблячі і щіро вдячні учні.